

ματι ὀπισθεν τοῦ ὀχήματος· ὥστε τὰς δύο ὀπισθεν τοῦ ὀχήματος γυναῖκας θεωρῶ ὡς τὰς δύο Χαρίτας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν Ἰλιάδα (18,382) ἡ μία τῶν Χαρίτων ἦτο σύζυγος τοῦ Ἡφαίστου, κατὰ δὲ τὴν Θεογονίαν (945) σύζυγος τοῦ Ἡφαίστου ἦτο ἡ Ἀγλαΐα, διὰ τοῦτο ἐκ τῶν ὀπισθεν τοῦ ὀχήματος ἡ μία διακρίνεται τῆς ἄλλης, ὡς φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ταινίαν καὶ προπορευομένη.

Σ. ΛΟΓΙΩΤΑΤΙΑΝΣ.

## ΠΕΡΙ ΑΧΡΙΔΟΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε φυλλάδιον 424)

Παρελθούσης οὕτω τῆς τρικυμίας οἱ χριστιανικοὶ ἐκεῖνοι λαοὶ ἐγκολπωθέντες τὰ ἱερὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διέμενον ἐν αὐτοῖς ἀπαρασάλευτοι· ἀλλ' ἡ τάσις αὐτῶν πρὸς τὸ ἀρπάζειν καὶ καταπιεῖν τοὺς ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν ὁμόρους ὁμοθρήσκους, καὶ οἱ κατακτητικοὶ καὶ ἐχθρικοὶ σκοποὶ τῶν Βουλγάρων δυναστῶν ἐξηκολούθουν ὄντες οἱ αὐτοὶ, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν χρόνων. Αἱ βαρβαρικαὶ καὶ ἀδιάλειπτοι ἐπιδρομαὶ καὶ ποικίλαι κακώσεις τῶν Βουλγάρων κορυφωθείσαι περὶ τὰ τέλη τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος ἠνάγκασαν τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει αὐτοῦ, ἵνα ἐκστρατεύσῃ πάσῃ δυνάμει κατ' αὐτῶν. Ἐπὶ τρισκονταετίαν πόλεμον καταστρεπτικὸν καὶ φονικώτατον ἐτήρησε καὶ διεξήγαγεν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ, ἀποτέλεσμα δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἐξόντωσις τῆς βουλγαρικῆς δυναστείας καὶ ἡ μακρὰν τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας ἀποσόβησις τῶν βουλγαρικῶν στιφῶν, ἅτινα διέφυγον τὴν μάχαιραν τῶν νικητῶν, συνεπεία δὲ τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἀπειραρίθμων νικῶν τοῦ ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος. <sup>(1)</sup>

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς τρικυμιώδεις περιπετείας τῆς καταστρεπτικῆς ἐκείνης ἐποχῆς, ἡ τῶν Ἀχριδῶν Ἀρχιεπισκοπὴ ἐστερήθη πλείστων ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἐπισκοπῶν, τῶν μὲν ἀποσβεσθεισῶν, ὡς ἐκ τῆς παντελοῦς τῆς χώρας ἐρημώσεως, τῶν δὲ ὑποβληθεισῶν εἰς ἄλλοθεν ἡ κυριαρχίαν <sup>(2)</sup>, ἔσπευσεν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος εἰς παλινόρθωσιν τῶν πραγμάτων, δι' ἀνανεώσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ χορηγηθέντων, καὶ ἐφ' ὅσον ἦν κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐρικτὴ ἡ παλινόρθωσις, ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1020 αὐτοκρατορικὸν χρυσόβουλλον διατάττον πάσας τὰς ἐν ἐνεργείᾳ ἐπισκοπὰς, ἵνα ὡς καὶ πρότερον ἀναγνωρίσωσι κα-

νονικὸν κυριάρχην τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην τὸν ἐκ Δίβρης, καὶ ὀρίζον τὰ ἀρχαῖα προνόμια καὶ δίκαια ἐκάστης ἐπισκοπῆς.

Κατ' αὐτίαν, τὸ σπουδαιότατον ἐκεῖνο χρυσόβουλλον, ὅπερ ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη <sup>(3)</sup> διεσώθη λίαν ἐλλιπὲς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀγνοεῖται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν, ὅσαι κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ὑπεβλήθησαν τῇ ῥηθείᾳ Ἀρχιεπισκοπῇ, ἐκτὸς ὅκτι μόνον αἱ εὐρίσκομεν ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ, α) τῆς Ἀχρίδος, ὑφ' ἣν ὑπήγοντο καὶ τὰ φρούρια Πρέσπαι, Μάκρη καὶ Κίτσαβον, β) τῆς Καστορίας, ὑφ' ἣν καὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ φρούρια Κωλιώνη, Αἰάβολις, Κούρεστος (Κοριτσᾶ), Βοῶσα καὶ Μῶρον γ) τῆς Γλαβινίτσας <sup>(2)</sup>, ὑφ' ἣν ἡ Κανίνη καὶ Νεάνισκα δ) τῶν Μογλαινῶν, ὧν ὁ ἐπίσκοπος ἐκυριάρχει εἰς τὰ φρούρια, Πρόσακον, Μυρίχοβον, Σετίνην, Ὀστροβὺν καὶ τὰ Ζαόδρουζ, ε) τῆς Βατελέων (Βιτώλια) ὑφ' ἣν ἡ Πελαγωνία, Πρέλαπος, Δευρετὴ καὶ Βελισσός, ς) τῆς Στρουμνίτσας, ὑφ' ἣν τὸ Ῥοδόβιστον καὶ ἡ Κονέτζη, ζ) τῆς Μυροβίσδου, ὑφ' ἣν ὁ Κοζίακος, Σλαβίστη, Σβλετοβά, Λουκοβίτζα, Πλάνιτσα καὶ Μαλίσοβα· η) τῆς τοῦ Βελεβούσδιου, ὑφ' ἣν τὸ Σοντιασκόν, τὰ Ραίλογα, ἡ Γερμάνεια, τὸ Τερίμερον, ὁ Στοβός, καὶ ὁ κάτω Σουηδέασκος καὶ θ) τῆς Τριαδίτσας, ὑφ' ἣν τὸ Πέρνικον. Ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως ταύτης παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν τῇ Ἡπείρῳ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οὐκ ἦσαν ἀναδεδειγμένοι ἐπισκοπαὶ ἡ Κοριτσᾶ καὶ τὰ Κάνινα, καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἡ Πρίλαπος, ἡ Βελισσός, αἱ Πρέσπαι καὶ ἡ Πελαγωνία, ἡτις βραδύτερον ἀντικατέστησε τὴν Βατέλεων.

Ὅθεν, ἐλλείψει ἀπομνημονευμάτων, μὴ ὄντες εἰς θέσιν, ὅπως γνωρίσωμεν, ὅπόσαι καὶ ὅποια ἐπισκοπαὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ῥηθείσαν Ἀρχιεπισκοπὴν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, καὶ ὅποσα προνόμια ἐξέσκει ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη, παρατηροῦμεν ἐξ ἄλλων πηγῶν ἐποχῆς μεταγενεστέρας, ὅτι κατὰ τὴν τρίτην ταύτην περίοδον οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχαι οὐκ εἶχον ἄλλην δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῆς αὐτοκεφάλου τῶν Ἀχριδῶν ἐκκλησίας εἰμὴ τὸ ἐκλέγειν καὶ ἀποστέλλειν ἄνδρα ἐπάξιον ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμων κληρικῶν, (ὅτε ἡ ἐκκλησία ἐκεῖνη ἔμενε χηρεύουσα), καὶ τὸν ἀποσελλόμενον ὑποψήφιον προσκαλούμενοι οἱ ἐπίσκοποι ἐχειροτόνουν <sup>(3)</sup>

(1) Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Ῥάλλη καὶ Βονλῆ Τομ. Ε'. σελ. 266.

(2) Παρατηρητέον ὅτι ἐν τῇ περὶ πρωτοκαθεδρίας διατάξει τοῦ Σαροῦ Λέοντος, ἀντιγεγραμμένη κατὰ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα εὐρίσκομεν τὴν Γλαβινίτσαν καὶ τὰς τῆς Αὐλώνος καὶ Κανίνων ὡς ἐπισκοπὰς ὑποταγεῖς τῇ τοῦ Αὐράχλου μητροπόλει.

(3) Θεοφύλακτος (παρὰ Ἰω. Μαρσίφ Γλωσσάριον ἐν λέξ. αὐτοκέφαλος—).

(1) Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς.

(2) Οἷον αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς Οὐγγαρίας, Μολδοβλαχίας, καὶ Τρανσυλβανίας.



ὅτι οἱ οὕτω πῶς ἀποστελλόμενοι καὶ χειροτονούμενοι Ἀρχιεπίσκοποι ἐτιμῶντο παρὰ τοῦ Πατριάρχου δι' ὠμοφορίου<sup>(1)</sup>. Ὅτι πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῶν Ἀχριδῶν ἐπιστέλλοντες οἱ Πατριάρχαι ἐνεχάραττον τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην: «Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ καὶ συλλειτουργέ<sup>(2)</sup>». Ὅτι οἱ πατριάρχαι, προκειμένου περὶ ζητήματος κανονικοῦ, ἀπέτεινον ἐπερωτήσεις καὶ διακελεύσεις πρὸς τοὺς ἐνδιαφερομένους εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐπισκόπους τῶν Ἀχριδῶν<sup>(3)</sup>. Ὅτι οἱ πρότερον μὴ παρακαθεζόμενοι τῶν Πατριαρχικῶν Μητροπολιτῶν ἐν ταῖς συγκροτούμεναις εἰς Κωνσταντινούπολιν συνόδοις προετίμῶντο καὶ προεξήρχον ὡς αὐτοκέφαλοι Ἀρχιεπίσκοποι<sup>(4)</sup>. Πρὸς ταῦτα τεθείτωσαν καὶ τὰ ἐπόμενα, ὅτι οἱ Ἀρχιεπίσκοποι τῶν Ἀχριδῶν τῆς περιόδου ταύτης ἀντεποιοῦντο καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ χρίειν καὶ εὐλογεῖν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, δικαίωμα, ὅπερ ἐκέκτηντο οἱ ἐπὶ τῆς Βουλγαρικῆς δυναστείας χρηματίσαντες Ἀρχιεπίσκοποι, ἐπὶ τῷ δικαίωματι δὲ αὐτῷ ἐρειδόμενος ὁ τὸ 1220 Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἀχριδῶν Δημήτριος ὁ Χωματιανὸς ἔχρισε τὸν Ἀγγελώνυμον Θεόδωρον αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, μὴ θελήσαντος τοῦ τότε Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ἵνα τὴν τοιαύτην τελετὴν ἐκτελέσῃ, ὡς εἰς μόνον τὸν Πατριάρχην ἐπιχορηγομένην<sup>(5)</sup>. Καὶ ὅτι θετικῆς οὔσης ἀνάγκης ἐδικαιοῦντο ἀναδεικνύειν καὶ νέας ἐπισκοπὰς<sup>(6)</sup> εἰς χώραν ἀνήκουσαν εἰς ἀρχαίαν ἐπισκοπικὴν παροικίαν.

Εἵπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἀγνοοῦμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου Βασιλείου ὑποβλήθεισων ἐπισκοπῶν ὑπὸ τὴν ῥηθείσαν αὐτοκέφαλον ἐκκλησίαν. Αὕτη κατὰ τὸν Νεῖλον τὸν Δοξαπάτριον (ὅστις ἔγραψε τὸ περὶ πατριαρχείων σύνταγμα τοῦ περὶ τὰ μέσα τῆς 16<sup>ης</sup> ἑκατονταετηρίδος), περιεῖχεν εἰς τὴν κυριαρχικὴν ἐποπτείαν τῆς ὑπὲρ τὰς 30 ἐπισκοπὰς τὴν μαρτυρίαν ὅμως ταύτην θεωροῦμεν λελανθασμένην, διότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδεμία πρᾶξις ἐγένετο πρὸς ἀπόσπασιν τῶν ἐπισκοπῶν τῆς ἀνωτέρω ἐκκλησίας· τοιαύτη δὲ πρᾶξις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρως (1246),

ὅστις ὑπὸ πολιτικοῦ σκοποῦ καὶ ἐν συνοδικῇ συνανέσει, κατ' αἴτησιν τοῦ τότε ἰσχυροῦ βασιλέως τῆς Σερβίας τοῦ δευτέρου Στεφάνου, ἐθεσπίσατο ἵνα τὸ Πακίον, ἡ ἔδρα τοῦ ῥηθέντος βασιλέως, ἀναδειχθῇ αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπισκοπὴ, εἰς ἣν ὑπεβλήθησαν εἴκοσι ἑξ ἐπισκοπαὶ ἀποσπασθεῖσαι ἐκ τῆς τῶν Ἀχριδῶν<sup>(1)</sup>, ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῆς τοῦ Δοξαπατρίου μαρτυρίας, διέβαινε μόλις μία δεκάς ἐπισκοπῶν εἰς τὴν τῶν Ἀχριδῶν δικαιοδοσίαν· ἐκ ταύτης δὲ τῆς μικρᾶς ποσότητος ἀφαιρουμένων καὶ τῶν ἐπισκοπῶν ἐκείνων, ὅσαι ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπισκοπὴν ἢ Πατριαρχίαν τοῦ μεγάλου Τυρνάβου περὶ τὸ 1255 — 1259, καταδεικνύεται τρανώτατα λελανθασμένη ἡ ῥηθεῖσα μαρτυρία. Ἡ δευτέρα δὲ ἀπόσπασις τῶν τῆς Ἀχρίδος ἐπισκοπῶν ἐγένετο ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Λασκάρως τοῦ νεωτέρου<sup>(2)</sup>, ὅστις νυμφευθεὶς τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ Ἀσάν βασιλέως τῶν Βουλγάρων, τοῦ ἐκ τοῦ κλάδου τῆς νέας δυναστείας, ἐτίμησε τὴν καθέδραν αὐτοῦ, τὸ Μέγα Τύρναβον, διὰ τοιαύτης ἐκκλησιαστικῆς κυριαρχίας τῷ 1252. Ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἄλλαι τινὲς ἐπισκοπαὶ περιοδικῶς ἀπεσπάσθησαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀχριδῶν, ἀναδειχθεῖσαι Μητροπόλεις ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην<sup>(3)</sup> ἔμειναν δὲ ἐν ἐνεργείᾳ περὶ τὰ τέλη τῆς 17<sup>ης</sup> ἑκατονταετηρίδος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, ἑπτὰ ἐν τίτλῳ Μητροπόλεως, ἡ Καστορίτσα, τὰ Βελλάγραδα, ἡ Κορυτσά, τὰ Γρεβθενά, τὰ Σισάνια, τὰ Βοδενά καὶ ἡ Πελαγονία, καὶ ἑπτὰ ἐπισκοπαὶ, ἡ Βελεσσός, αἱ Δεῦραι, τὰ Μογλενά, αἱ Πρέσπαι, ἡ Αὐλών, ἡ Κανίνη, τὸ Κίτσαβον, καὶ ἡ Μαλακός, ἅπασαι ἐν ἐνεργείᾳ οὔσαι· ὁ δὲ Ἀθηνῶν Μελέτιος ἐν τῇ γεωγραφίᾳ του παραδέχεται κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἑξ Μητροπόλεις καὶ δέκα ἐπισκοπὰς· ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν δὲ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν ἐνερ-

(1) Παρὰ Ἀλατίφ, Νεῖλος ὁ Δοξαπάτριος, περὶ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας (βιβλ. Α', κεφ. 25.) — (2) Γεώργιος ὁ Κωδινός. — (3) Σύνταγμα. Ράλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Ε', σελ. 104 (σημείωμα τοῦ Πατριάρχου Ἰωάν. τοῦ Καματηροῦ (1199—1203).) — (4) Τοῦτο ἀρῶμεθα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν ἔτει 1565 συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου πρὸς καθάρειν τοῦ Πατριάρχου Ἰωάν. εἰς ἣ φαίνεται πρώτη ἡ ὑπογραφή τοῦ τότε τῶν Ἀχριδῶν Ἀρχιεπισκόπου Παΐσιου. — (5) Γεώργιος Ἀκροπολίτης. — (6) Τοιοῦτον δικαίωματι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λέων ὁ Μοῦγκος περὶ τὸ 1120 ἀνέδειξε τὰ Γρεβθενά νῆαν ἐπισκοπὴν.

(1) Τῶν ἐπισκοπῶν τούτων ἑξ διατελοῦσιν, ἀπὸ τοῦ 1700, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Αὐστρίας κατακτησάσης τὴν Σερβικὴν χώραν, ἐν ᾗ αὐταὶ καίονται, αἱ δὲ ἄλλαι ἔμεινον ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ Πακίου μέχρι τοῦ 1767 (ἐπιστολὰριον ἢ ἐπιστολικὸς χαρακτήρ ἐκδεδομένον ἐν Βενετίᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ Σύνταγμα. Ράλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Ε', σελ. 520. (Δοσιθ. Βιβλ. Η'. κεφ. 16'.))

(2) Δοσιθεὸς αὐτόθι βιβλ. Η', κεφ. 16'. — (3) Τοιαύτην ἀπαντῶμεν τὴν Στρομνίτσαν. Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τὸ 1578 ἐπὶ Ἰεραμίου τοῦ ἀπὸ Λαρίσης, συνεκροτήθη αὐτῶς σύνοδος ἐπὶ καταργήσει τῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρίᾳ αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν, καὶ ἐψηφίσθη καὶ ἐξεδόθη ἡ κατάργησις, καὶ ἡ μὲν τοῦ Τυρνάβου ἐκκλησία ὑπέκυψε τῇ συνοδικῇ ἀποφάσει, οἱ δὲ Ἀρχιεπίσκοποι τοῦ Πακίου καὶ τῶν Ἀχριδῶν ἀνέτρεψαν τὰ δεδογμένα, ποιήσαντες χρῆσιν ὅπλων καταλλήλων, ὅσιν δηλαδὴ χρηματικῷ ἀφθόνου πρὸς τοὺς τότε μεγιστάνας τῆς Ἰψ. Πύλης (Δοσιθίου Ἱεροσολύμων βιβλ. ΙΑ', κεφ. Γ').



γεία οὐσῶν συνάγομεν, ὅτι εἰς τὸ μεταξὺ αὐτὸ αἱ ἐπισκοπαὶ Σελασφόρος, Δεάβολις, Γκόρρα, Μάχα καὶ Πρίλαπος συνεχωνεύθησαν κατὰ καιρὸν ταῖς μητροπόλεσι τῆς Κορυτσᾶς, τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς Πελαγονίας.

Ἐν τῇ ΙΗ' ἑκατονταετηρίδι αἱ ἀνωτέρω τῶν Ἀχρίδων 14 ἐκκλησίαι περιωρίσθησαν εἰς ὅκτω, διότι αἱ τῆς Πελαγονίας καὶ τῶν Σισανίων ἀποσπασθεῖσαι ἐγένοντο πατριαρχικαὶ μητροπόλεις, αἱ δὲ ἐπισκοπαὶ Αὐλῶν, Κανίνη, Κίτσαθον, καὶ Μολασκὸς συνεχωνεύθησαν ταῖς ὁμόροις ἐκκλησιαστικαῖς παροικίαις, κατὰ δὲ τὴν 3 Φεβρουαρίου τοῦ 1764 ἐπὶ Σαμουήλ τοῦ Πατριάρχου, συνοδικῇ ἀποφάσει καταργηθείσης καὶ τῆς αὐτοκεφάλου τῶν Ἀχρίδων Ἐκκλησίας<sup>(1)</sup>, ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπ' αὐτὴν διαμένουσαι Καστορία, Βοδενά, Κορυτσά, Βελλάγραδα, Γρεβθενά, Μογλενά, Δεῦραι καὶ Βαλεσσοί, Μητροπόλεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, καὶ εἰς τὴν περιβόητον ταύτην Ἀρχιεπισκοπὴν προσαρτηθείσης τῆς τῶν Πρεσπῶν ἐπισκοπῆς, ἐπεδόθη ὁ ΑΖ' μητροπολιτικὸς βαθμὸς, καὶ ὁ τίτλος «Πρεσπῶν καὶ Λυχνιδῶν ὑπερτίμος»<sup>(2)</sup>.

Ταῦτα περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιπετειῶν τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ τῆς Ἀχρίδος· ὁ δὲ περίεργος ἀναγνώστης εὕρισκεν ἐν τῷ τέλει τῆς μονογραφίας ταύτης καὶ κατάλογον τῶν ἀπομνημονευομένων ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ Ἀρχιερέων. Μεταδίδομεν δὲ καὶ εἰς σύντομον ἐκθεσιν τῶν πολιτικῶν περιπετειῶν τῆς διασήμευ ταύτης χώρας.

ὑπὸ τοιαύτην πολιτικὴν ἰσχύν, ἣν ὁ Ἰουστινιανὸς θαψιλῶς προεμνήστευσεν εἰς τὴν προσφιλεῖ του πατρίδα, διέτρεξεν ἀπροσκόπτως αὕτη ἀπὸ τοῦ 5' αἰῶνος μέχρι τοῦ Η', ὅτε κατέκτησαν αὐτὴν οἱ Βούλγαροι μετονομάσαντες Ὀχρίδα, ὡς προεῖρηται δὲ ἐκ

τοῦ βουλγαρικοῦ ζυγοῦ ἀπαλλαγεῖσα τῷ 1020 μετὰ πάσης τῆς Ἰλλυρίας ὑπὸ τοῦ βουλγαροκτόνου Βασιλείου, ἔμεινεν ὡς κληρὸς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἡ Κωνσταντινούπολις κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Φράγκων, μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἀναστάτωση ἀπαντῶμεν αὐτὴν τῷ 1220 διεπομένην ὡς βουλγαρικὴν τοπαρχίαν παρά τινος Ἀσθλάβου συγγενοῦς τοῦ Ἀσάν, βασιλέως τῆς δευτέρας βουλγαρικῆς δυναστείας, καὶ ὑπὸ τὴν δυναστείαν ταύτην ὑπέκειτο μέχρι τοῦ 1230, ὅτε κατέλαβεν αὐτὴν ὁ τῆς Ἡπείρου Δεσπότης Μιχαὴλ ὁ Β'. Ἐξ ἐκείνου ἀφαιρεθεῖσα τῷ 1250 διὰ τῶν στρατηγῶν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, διετέλεσε διαρκῶς οὕσα αὐτοκρατορικὴ χώρα μέχρι τοῦ 1346, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ τῆς Σερβίας Κράλης Στέφανος ὁ Ἐλεήμων κατέκτησεν αὐτὴν, καὶ ὑπὸ τὸ Σερβικὸν σκήπτρον διέμεινε μέχρι τοῦ 1390, ὅτε ὑπεβλήθη καὶ αὕτη μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Νέας Ἡπείρου καὶ ἱκανοῦ μέρους τῆς Παλαιᾶς ὑπὸ κυριαρχίαν ἀλβανικὴν· διὸ καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τοῦ περιβοήτου Σκεντέρβη εὕρισκομεν καὶ τὴν Ἀχρίδα συμπεριειλημμένην εἰς τὴν κυριαρχίαν του μέχρι τῆς ἀποσιώσεώς του, ὅτε ἅπασα ἡ χώρα τῆς Ἰλλυρίας ὑπέκυψεν εἰς τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Ἡ τῆς Ἀχρίδος πόλις, ἥτις ἐπὶ τῆς Σερβοκρατίας ἐπαυξήθεισα ἐξετάθη πρὸς τὴν Λυχνίτιδα, καὶ περιέλαβεν ἅπαν τὸ ἔδαφος τῆς Λυχνίδου, ὠνομάσθη παρὰ τῶν κατακτητῶν Ὀθωμανῶν Γλουστεντήλ καὶ Ἐδρινέ<sup>(3)</sup>, ἡ δὲ τοπαρχία διετήρησε καὶ παρ' ἐκείνοις τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ἀχρίδος.<sup>(3)</sup> Ταύτης τῆς τοπαρχίας (Σαντακλιῦ) ἡ δικαιοδοσία περιελάμβανε 11 διοικητικὰ τμήματα ἢ ἐπαρχίας<sup>(3)</sup>

(1) Μελέτιος (Γεωργ. Β. σελ. 468). Ἡ μαρτυρία τοῦ Μελετίου ὑποδεικνύει ὅτι ἀδίκως κατηγορεῖ ὁ ῥηθεὶς κύριος Δήμητρας τὸν Μιχαὴλ Δεσπότην, ὡς γράψαντα ὅτι ἡ Ἀχρίς ἐκλήθη Κλουστεντήλ, διότι ὁ ἀντιγράφος αὐτὸν ἔγραψε τὴν λέξιν ταύτην ἀντὶ Γλουστεντήλ, λέξιν τουρκικὴν σημαίνουσαν «Ἰουστινιανή».

(2) Παρὰ τῷ Ἀμάρφῳ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κατ' ἰταλικῶν τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας τῶν περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος συνεστηκότων, ἀπαντῶμεν τρία τοιαῦτα ἐν τῇ τοπαρχίᾳ τῆς Ἀχρίδος· τὸ τῆς Ἐδρινῆς (ἐκ τοῦ Ἀρόνου ποταμοῦ), αὐτῆς ταύτης τῆς τοπαρχικῆς ἑδρας· τὸ τῆς Ἰσταύρας (Σταρόβου) καὶ τὸ τῆς Ρενῆς (Ρένος).

(3) Παραθέτομεν ἑνταῦθα τὴν στατιστικὴν τῆς τοπαρχίας ταύτης ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πουκεσίλ, ἧτοι περὶ τὸ 1810.

| Ἐπαρχ. | Ὀχρίδα           | χωρὶς | 60 ἐθνότητος | Ἀλβανικῆς     |
|--------|------------------|-------|--------------|---------------|
| »      | Ρίονα            | »     | 25           | » Βουλγαρικῆς |
| »      | Μπογραδέος       | »     | 18           | » Μιριδιτικῆς |
| »      | Στάραθον         | »     | 50           | » Ἀλβανικῆς   |
| »      | Στρούγκα         | »     | 50           | » Γκεγκικῆς   |
| »      | Μικρὴ Στρούγκα   | »     | 14           | » Μιριδιτικῆς |
| »      | Δίβρα Ἐπάνω      | »     | 57           | » Γκεγκικῆς   |
| »      | Δίβρα Κάτω       | »     | 15           | »             |
| »      | Μεγάλῃ Γκερούγκα | »     | 50           | » Μιριδιτικῆς |
| »      | Γκόρρα           | »     | 14           | »             |
| »      | Μίτση            | »     | »            | »             |

(4) Εἰς τὴν συνοδικὴν ταύτην πρᾶξιν ἀπομνημονεύεται ὅτι συνέτεινον ἀρκούντως ὁ τότε Ἅγιος Γρεβδενῶν Ζαχαρίας καὶ ὁ τῶν Σισανίων Νεόφυτος, μεταβάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ τῶν Βοδινῶν Γερμανός.

(5) Ἐν τῷ 433 φύλλῳ τῆς «Βυζαντιδος» ἀνέγνωμεν ἀπόσπασμα τῆς μεταφράσεως Σουλτανικοῦ Μπαρτίου, ἐκδοθέντος κατὰ τὴν ὥς εἴρηται κατάρτησιν τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν Ἀχρίδος καὶ Πεκίου, εἰς 8 περιέχονται αἱ πόλεις καὶ αἱ περιοχαὶ τῶν ἑλῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν τῆς πρώτης ἔχουσας ὡς ἔκκεται· «Καὶ τῶν ἐπισκοπῶν (οἱ χριστιανοὶ) τοῦ πρώην Πατριαρχείου Ἀχρίδος καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐξηρτημένων, Βιτωλίων, Πελαγονίας, Παρλαπῆ, Βελισῶν, Τεκίνης, Ροδεστίνας, Στρομνίτσας, Πέτριτζ, Δεῖρνης, Πορμίας, Γάγκρας, Ταυριανοῦ (μετὰ τῆς ἐκκλησίας Βαλλῆς καὶ τῶν Ναχιέδων) Ἰστανίτσας, Κόρυτσα—Βασί, Σταρόβας, Μογλενῶν, Τσομπῆς, Εἰρί-Ποδτζᾶν, Καστορίας, Χρουπίστας, Νασλίτσας, Σισανίου, Κράινας, Δούβνιτσας, Ρεπιτῆς, Κύπριτσας, Ὀκάρ—Κωλῶνας, Ὀσκαρκάρ, Πρεμμετίτσο, Τεκαλενίου, Πατράβλας, Μπλακαστρίου, Μουζακίας, Καραδουρνάρ, Αὐλῶνος, Σίτης, Ἐλδασανίου, Καβάϊας, Δυρραχίου, Τυράνης (Τύρανα), Δευρῶν, Κρίτσας, Πρεσπῶν, καὶ Ἡρακλείας τῆς Σερβικῆς» . . . .



μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς τρεχούσης ἐκκτονταετηρίδος, ὅτε καὶ ἡ Ἀχρὶς ἐγένετο ἔρμαιον τῆς καταδυναστεύσεως τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ, ἐξοντωθέντος τοῦ δυνάστου αὐτῆς Καρά Μουσταφᾶ-πασσᾶ. Μετὰ τὴν ἐξόντωσιν ἐκείνου ἀποκατέστη ἡ πόλις αὕτη ἐδρα τοποτηρητοῦ (Καϊμακάμη) ἔχοντος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του τὰς ἐπαρχίας Καθάγιαν, Τύραννα, Πεκλίνην, Δίβρην, Μάτην, Στάροβον, Πογδορίτσαν καὶ Μόκραν. Ὑσάτως γενομένης διοικητικῆς διαρρύθμισεως ἡ τῆς Ἀχρίδος διοίκησις ὑπεδιεβάσθη, ὁρισθέντος εἰς αὐτὴν ἐπαρχοῦ ὑποκειμένου τῷ διοικητῇ τῆς Κορυτσᾶς, τῷ ἀναδειχθέντι τοποτηρητῇ, ἡ δὲ πάλιν αὕτη ἐν παρακμῇ τυγχάνουσα ἐνοικεῖται ἤδη ὑπὸ 1000 μόνον οἰκογενειῶν, αἵτινες μετὰ τῶν ἐνοικούντων τὴν ὅλην αὐτῆς διοικητικὴν περιφέρειαν ἀναβαίνουν εἰς 20000, ὧν ἐξάκις χίλιαι πρὸςθεύουσι τὸν ἰσλαμισμόν, τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων ἀπάντων ὄντων. Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνοίκων, 4000 περίπου ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, 8500 εἰς τὴν Ἀλβανικὴν καὶ 7500 εἰς τὴν Σλαβικὴν.

Περαίνοντες τὴν μονογραφίαν ταύτην ἐπισυνάπτομεν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν καταλαβόντων τὸ πηδάλιον τῆς περιουσίας αὐτῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐκ διαφόρων πηγῶν συνηγάγομεν καὶ ἡρανίσθημεν.

#### Πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀρχιεπίσκοποι.

Κατηλιανὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τοῦ 535  
Βενενάτος, ὁ ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ἰλλυρίας προεδρεύων.  
Ἰωάννης ὁ Α΄.

#### Ἀχριδῶν καὶ Βουλγαρίας.

Κλήμης ὁ ἱεραπόστολος, ἀποβιώσας τὴν 27 Ἰουλίου τοῦ . . . . . 819

Δαμιανὸς ἐπὶ Ρωμανοῦ . . . . . 959-969

Φίλιππος ὁ διάδοχος τούτου.

Δαυὶδ ὁμοίως.

Ἰωάννης ὁ ἐκ Δίβρης ἐπὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου Βασιλείου . . . . . 1020

Λέων ὁ ἐκ Βυζαντίου διάδοχος . . . . . 1054

Θεόδωρος ὁ ἐξ Ἰκονίου διάδοχος.

Ἰωάν. ὁ ἐκ Λάμπης.

Ἰω. ὁ Ἄοινας.

Θεοφύλακτος . . . . . 1071—1110

Λέων Μοῦγκος ὁ ἐξ Ἰουδαίων, διάδοχος τοῦ Θεοφύλακτου.

Μιχαὴλ Μάξιμος ὁ εὐνοῦχος.

Ἰωάννης ὁ τοῦ Ἰσακίου τοῦ Κομνηνοῦ υἱός, κατὰ κόσμον Ἀδριανός.

Ἰωάννης ὁ Καματηρός.

Δημήτριος ὁ Χωματινός . . . . . 1220

Ἰάκωβος, διάδοχος.

Κωνσταντῖνος ὁ Καθαίλας . . . . . 1260

Γεννάδιος.

Μακάριος, ὁ εὐλογήσας τοὺς γάμους τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρονίκου . . . . . 1332

Ἄνθιμος ὁ σοφώτατος, διάδοχος τούτου.

Ματθαῖος ὁ πεπαιδευμένος, διάδοχος.

Μάρκος ὁ Ξυλοκαράβης, ὁ τέως Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης . . . . . 1470

Πρόχωρος ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου τοῦ Α΄ . . . . . 1520

Παῖσιος ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ Ἰωάσαφ τοῦ Β΄ . . . . . 1564

Σωφρόνιος ὁ διάδοχος . . . . .

Ὁ τοῦ Βάσου Βασνίου ἑγγονος, ἀνώνυμος μέινας . . . . . 1575

Γαβριὴλ ὁ ἐπὶ Θεοκλήτου τοῦ Β΄ . . . . . 1585

Νεκτάριος ὁ Ἀχριδινός, φέρων τὸν τίτλον Ἰουστινιανῆς Πρώτης καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας, Ἀλβανίας καὶ ἄλλων τόπων . . . . . 1613

Ἀβραάμ ὁ διάδοχος αὐτοῦ.

Πορφύριος, ὁμοίως.

Ἀθανάσιος, ὁμοίως.

Ἀβράμιος, ὁμοίως.

Μελέτιος.

Φιλόθεος, ὁ τούτου διάδοχος.

Παρθένιος ὁ Κορυτσαῖος ἀπὸ τοῦ . . . . . 1670

Γερμανός . . . . . 1691

Ῥαφαήλ . . . . . 1699

Ζώσιμος . . . . . 1707

Διονύσιος (1). . . . . 1713

Ἰωάσαφ ὁ ἐκ Μοσχοπόλεως, πρόεδρος καὶ τῆς Κορυτσαίας ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ . . . . . 1713—1745

Ἀρσένιος ὁ καὶ τελευταῖος μέχρι τοῦ . . . . . 1767

#### Πρεσβῶν καὶ Ἀχριδῶν Μητροπολίται.

Κυπριανός . . . . . 1801

Καλλίνικος . . . . . 1846

Ἰωάσαφ ὁ ἐκ Τατασούλων.

Διονύσιος Βύστης, ὁ ἐξ Ἄνδρου.

Ἰωαννίκιος ὁ ἀπὸ Δυρράχίου . . . . . 1858

Νεόφυτος ὁ ἐν ἐνεργείᾳ

(1) Τούτου ἡ ὑπογραφή διὰ πρασίνης μελάνης ἐγκεχαρταμένη ἀναγινώσκεται ἐν τῇ κώδῃ τῆς Μητροπόλεως Κορυτσᾶς ἔχουσα οὕτως· «Διονύσιος ἐλὲν Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀ Ἰουστινιανῆς καὶ Ἀχριδῶν, Σερβίας, Βουλγαρίας, Ἀλβανίας, Β. Μακεδονίας καὶ τῶν λοιπῶν.» Ὁρα καὶ Παγδ. ἔτος ιη', σελ. 177.